

FOLIA
URALICA
DEBRECENIENSIA
1.

Debrecen
1989

A DEBRECENI KOSSUTH LAJOS TUDOMÁNYEGYETEM
FINNUGOR NYELVTUDOMÁNYI TANSZÉKÉNEK
KIADVÁNYA

Szerkesztette:

Keresztes László és Kiss Antal

ISSN 0239-1953

©Keresztes László & Kiss Antal, 1989

Papp István–Jakab László, Magyar–finn szótár

Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985. 855 l.

A hagyományosan élénk és egyre élénkülő magyar–finn kulturális és gazdasági kapcsolatok ismeretében szinte hihetetlennek tűnik, hogy csak most jelent meg az első nagyobb terjedelmű magyar–finn szótár, amelyhez mérhető modern idegen nyelv–finn szótár még sehol sem készült. Egy magyar–finn zsebszótárt már a két világháború közötti kapcsolatok életre hívtak (Weöres Gyula, *Unkarilais-suomalainen taskusanakirja*. Helsinki, 1934), ez azonban szűk terjedelme miatt nem elégíthette ki hosszú távon a mutatkozó igényeket. A magyar–finn kulturális együttműködés megújításakor (1957) felmerült egy nagyobb finn–magyar és magyar–finn szótár megírásának szükségessége. A munkát Papp Istvánra bízta, aki körültekintő anyaggyűjtést végezve alig néhány munkatárssal viszonylag rövid idő alatt elkészítette a Finn–magyar szótárt (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962), majd hozzáfogott a magyar–finn szótár munkálataihoz. Minthogy a tervezési és szerkesztési munkának úgyszólván semmi előzménye nem volt, és a szerkesztő mindössze néhány munkatárssal egyetemi teendői mellett tudott dolgozni, a szótárkészítés nagyon lassan haladt. A Finn Irodalmi Társaság az égető szótárhiány pótlására egy kis magyar–finn szótárt jelentetett meg (Nyirkos István, *Unkarilais-suomalainen sanakirja*. SKS, Helsinki, 1969), amely később kibővítve és finn–magyar résszel is megtoldva zsebszótárként is megjelent (Suomi-Unkari-Suomi taskusanakirja. WSOY, Porvoo, 1977). Noha a fenti szótárak hiánypótlónak bizonyultak, és nagy szolgálatot tettek a magyar–finn kulturális kapcsolatok fejlődése terén, a finn nyelvvel foglalkozó szakemberek, tanulók, fordítók nagyon várták a nagyobb terjedelmű magyar–finn szótár megjelenését.

A magyar–finn szótár szerkesztője, Papp István 1972-ben elhunyt. A szótárírói és szerkesztői munkálatokat tanítványa, Jakab László folytatta. Papp István az anyag kiegészítését és a címszavak szerkesztését csupán az e-betű közepéig végezte el. Az új szerkesztőnek kellett tehát kiegészítenie az anyag hátralevő részét, és megszerkesztenie a címszóanyagot beleértve az addig készült címszavak átszerkesztését is. Így a szótár jelenlegi formájában teljes egészében Jakab László megfogalmazása. A munkálatok egyetemi oktatói teendői mellett hosszú időt vettek igénybe: a szótár kézírata hét évi munka után 1980-ban készült el. A várva várt munka — az Akadémiai Kiadó gondozásában — végül 1985-ben került a könyvesboltok polcaira. Formátuma nagyszótár, terjedelme alapján nagy középszótár, amely mintegy 55–60 ezer adatot tartalmaz.

A szótár előszava (5–8) magyarul és finnül olvasható, hasonlóképpen a szótár használatára vonatkozó fejezet (9–14), valamint a rövidítések jegyzéke is (15–17), így magyart és finnt egyaránt eligazít tömör, lényegre törő összefoglalásával. Ezután jön a szótári rész (19–855).

A szócikkek felvétele gyakorlatias. Nem a bokrosítás elvét követi, hanem a származékokat (képzett és összetett szavak) külön címszóként említi. Újítás, hogy a magyar határozóragok és egy-két képző (-hat/-het, -né) is címszóként szerepel, így szótári szinten fény derül nyelvtani szerepükre. Fel lehetett volna venni az é birtokjelet is ebbe a sorba. Ennek megfelelő toldalék nincs a finnben, így funkciójának megvilágítására jó lett volna néhány példa. Hasonlóképpen ide kíváncozna néhány fontosabb igei toldalék is. A legnehezebben az imperatívus jelének "címszavasítása"-t lehetett volna megoldani, de ezt a címszavak után található

nyelvtani alakok pótolják. Néhány más képző használatára, mint pl. a *-nyi* funkcióira lett volna jó néhány példa. A szép számú tulajdonnévanyag felvétele is a szótár gyakorlatias voltát hangsúlyozza. A leggyakoribb keresztnévek és ezek becézett változatai mellett szerepel, hogy férfi- vagy női névről van-e szó. (Néhány történelmi személy, mint pl. Szent István, Nagy Lajos stb. a *szent*, ill. a *nagy* címszó alatt szerepel. Címszóként van megadva több fontos, közismert rövidítés is.

A címszavak felépítése világos, logikus. Szükség esetén a szótár szerkesztője néhány helyen közli a szó kiejtésére vonatkozó javaslatát, az egyszerű szavak (főnév, melléknév, számnév, névmás és ige) esetében pedig azokat a szótári alakokat, amelyek eligazítást nyújtanak a címszavak toldalékolását illetően. Ezek az információk a finn anyanyelvűek számára jelentenek könnyebbséget. A szócikkek anyagának elrendezésére a használati utasításban (9–11) van részletes leírás. A sorrend általában követi a Magyar Értelmező Kéziszótár gyakorlatát, de sokszor el is tér tőle. A szavak jelentésmezőinek kibontása mintaszerű, mint pl. a *bi-sottság*, *kitartó* címszavaké. Nagyon hasznos a több szófajú szavak funkcióinak bemutatása (teoretikus mn. és fn.). A címszavak stilisztikai minősítése is helyénvaló, pl. *tót* (nép rég), de az *oláh* minősítés nélkül áll. Jó, hogy benne vannak a szótárban az ilyen szavak is, hiszen személynévként ma is élnek. Külön érdeme a műnek a jelentős számú szólásnak és közmondásnak a feltérképezése és szótárazása.

Mint a magyar-finn szótár használója és bírálója két oldalról vizsgáltam meg, mennyire tudja betölteni a szótár a vele szemben támasztott kívánalmakat. Minthogy Magyarországon jelent meg, először is azt kellett megnézni, mennyire használhatja egy magyar anyanyelvű magyar szövegeknek a finnre fordításában. A szótárt külföldön is árusítják, ezért abból a szempontból is tesztelni kellett, mennyire tudja a finn ember használni a finnre fordításban. A fenti kérdések tisztázása céljából vettem egy napilapot, kiválasztottam belőle egy-egy gépelt oldalnyi szöveget: egy-egy részletet egy országgyűlési tudósításból, egy sportriportból, egy Kassák Lajosról szóló megemlékezésből és egy nyelvészeti témájú tudományos ismeretterjesztő cikkből.

A tesztelésre kiválasztott szövegrészeket a szótár segítségével általában maradéktalanul le lehet fordítani. Különösen a finn anyanyelvűnek van könnyű dolga, hiszen alapszó nem hiányzott a szótárból, a képzett szavakat pedig az alapszó jelentéséből általában meg lehet fejteni. Hasonló a helyzet az összetett szavaknál. A magyar anyanyelvűnek már nehezebb a dolga, ha nem tudja, hogy pl. az *i* képzős jelzős szerkezetnek a finnben sokszor összetett szó felel meg. Megvan a szótárban a *kösigasgatási*, de az újabb, rövidebb, divatosabb *igaszgatási* (*osztály/bizottság/szerv*) hiányzik.

A jelző értékű határozót alkotó *való* igenév megfelelői jók. A hasonló funkciójú *szóló* szócikkek az elrendezése hibás, hiszen a *szólóéne*k és a *földről szóló törvényjavaslat* egészen más dolog, a homonímákat külön címszó alá kellett volna venni. Az utóbbi példát a szótár alapján nem lehet finnre fordítani, mert a *koskeva* jelentés nincs megadva, legfeljebb ha a *szóló* szinonimáját (*vonatkozó*) megkeressük, lehet lefordítani a kifejezést.

A *módosítás* jelentése a megadottakon kívül még *muutos*; *vö. törvénymódosítás lainmuutos*, amely hiányzik. Hasonlóképpen a *felvetés ehdotus*, *esitys* és *kidolgozás viimeistely*. A *kidolgo*s címszóhoz fölvettem volna a *viimeistellä* igét is. Az *előkészítő* címszó alá kívánczolt volna még a megadottakon kívül az *alustava* (*työ*). Ez a szó főnévként is megvan a magyarban *valmennuskurssi* jelentésében; így a *felvételi* címszónál sincs meg! A *tájékoztatást ad* nem található

meg sem az ad, sem a tájékoztatás címszónál (megvan viszont a tájékoztat), az ítéel jelentései között nem szerepel a tart valamilyennek, pl. jónak ítéel. Hiányzik a munkál toimia, ahertaa (megvan a munkálkodik), konsolidálódik vakiintua (megvan a konsolidál), formateremtő (elv). A vonsat csak nyelvtani terminusként van felvéve, pedig szokták használni vonatkozás értelemben is (vminek politikai vonzata van). Az indít jelentései közül hiányzik a perustaa (pl. folyóiratot indít). Az él ige alá kívánkozna a vminek az idejét éli kifejezés is, a jár-hoz pedig együtt jár vmivel olla jnk seurauksena/tuloksena. A gépkocsi-hoz elég lett volna csak az auto szót felvenni, az érettségisik mellől viszont a päästä ylioppilaaksi kifejezés hiányzik. A pályafutás megfelelőjének elég az ura; az elämänura, virkaura már sok: a labdarúgó-pályafutás fordítására a jalkapalloilijan ura elég. A rövidítések közül hiányzik az NB I mestaruussarja, ez ui. sem a nemseti, sem a bajnokság alatt nincs meg. Tipikus sportsérülés a térdszalagszakadás polvinivelsiteen repeämä, a térdszalag viszont nincs a szótárban, csak a térdszalagrend. A kirendeltség alá be kellene venni az edustusto szót is, pl. a kaupallinen edustusto kereskedelmi kirendeltség diplomáciai terminus.

Egy terjedelmesebb középszótárban sem lehet meg természetesen minden szó és kifejezés. A fent ismertetett szűrőpróba alapján kiszűrt hiányok természetesen nem módosítják a műről alkotott igen pozitív véleményemet. Másfelől sok olyan szót, szólást és kifejezést is találtam a szótárban, mint pl. a megmondhatója kifejezés, hogy csak egyet említsek, amelynek hiányára mérget vettem volna. (Ez a szólás viszont nincs meg.)

A szótár nyelvezete friss, idiomatikus finn nyelv, s ebben Outi Karanko-Papnak, a szótár anyanyelvi lektorának elvülhetetlen érdemei vannak.

Igen hasznos lenne, ha a szótár szerzője és szerkesztője nem hagyná abba a gyűjtő munkát, és tervbe venné a Magyar-finn szótárnak nagyszótárrá való kibővítését. Tudom, hogy a meglevő anyag egy része terjedelmi okokból eleve kimaradt. A további anyaggyűjtést abban az irányban kellene folytatni, hogy a magyar irodalmi művek finn műfordításait kellene kicédulázni, ill. különböző stílusértékű magyar nyelvi szövegeket kellene finnre fordítani. Az ilyen jellegű munka közben derülne fény a már meglevő címszavak jelentésárnyalataira is.

Jakab László Magyar-finn szótára a maga nemében kiváló alkotás. Nem csoda, hogy fogadtatása egyértelműen pozitív Magyarországon és Finnországban egyaránt. A szótár megjelenése évszázados hiányt pótol a magyar-finn kulturális kapcsolatokban, és egyúttal méltó kiteljesítése a Papp István-i életműnek, és méltó tiszteletadás a nagy finnbarát emléke előtt.

Keresztes László